

HVORFOR opgradering frem for renovering?

Fordi verden er forandret, behovene er andre og mulighederne store!

I 1970'erne, da mange idrætshaller blev opført, var det vigtigste at få et sted, man kunne dyrke idræt uforstyrret af vejrets lune. Man byggede haller til datidens sportsgrene som fodbold, håndbold, badminton osv.

Men i dag står vi overfor langt større udfordringer end blot at give ly til de traditionelle idrætsgrene. En langt bredere gruppe dyrker nu langt flere forskellige nye idrætsaktiviteter som løb, stavgang, aerobic og fitness og det moderne menneske stiller meget større krav til kvalitet, tilpasningsdygtighed og specialiserede omgivelser.

Flere haller står i dag foran en renovering, der ligger ud over den almindelige vedligeholdelse. Derfor er det oplagt at udnytte muligheden for at se helhedsorienteret på IDRÆTS-anlægget, så det på alle områder opgraderes til et niveau, hvor det imødekommer nutidens krav og fremtidens behov.

Helhedsorienteret opgradering er en unik mulighed for et anlæg, hvor meget skal udskiftes. Men samtidig er det at opgradere en større og mere krævende proces end blot en renovering. Man må stille helt fundamentale spørgsmål som: Hvad skal hallen kunne?, hvordan skal den kunne det?, og hvorfor skal den lige netop kunne det?

Det kræver en behovserkendende proces og klare prioriteringer at skabe et anlæg, der indfrier lokale behov og brugernes forventninger til fremtidens idrætshal.

Indholdsfortegnelse

Opgradering

Definition af opgradering	2
Målsætninger for opgradering	2
Fokusområder for opgradering	3
Nye behov og muligheder	3
Enhver hal er forskellig	4
Scenarier for opgradering af haller	5

Status

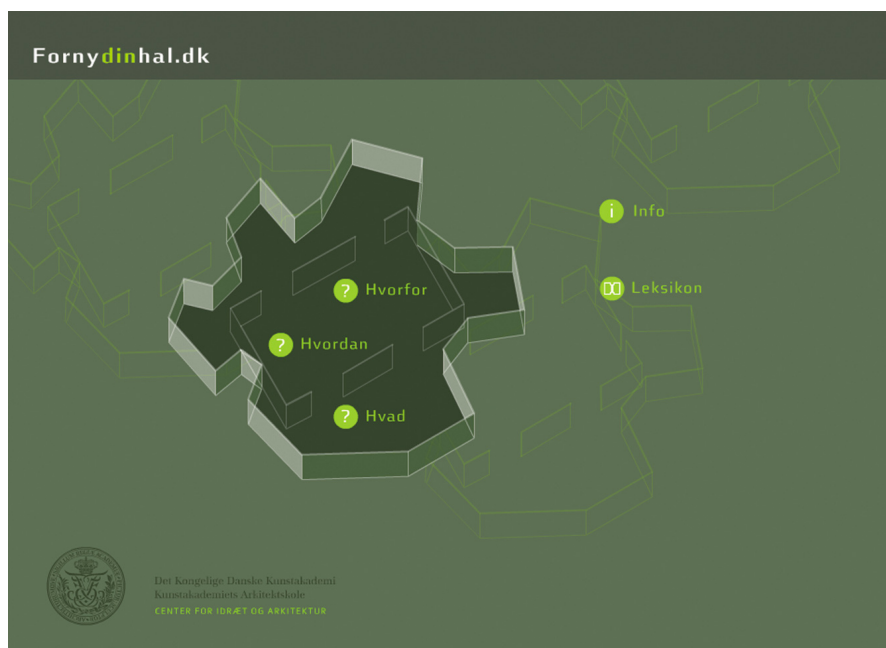
Byggeaktivitet i hallerne	7
Idræt i byrum	7
Hallernes tilstand	7
Brugernes efterspørgsel	9

Udvikling

Udvikling i aktivitetesdyrkelsen	9
Udviklingen i kommunikationsformer	12
Udviklingen i facilitet	13
Udviklingen i driftsformer	14

Argumenter

Politikere	15
Bygherrer	15
Driftspersonale	15
Brugere	16
Foreninger	16
Rådgivere	16
Skoler	16
Kildeangivelser	16

Opgradering

Definition af opgradering

Opgradering er ikke:	Vedligeholdelse Renovering Modernisering
Opgradering er:	Helhedstænkning
Opgradering skal:	Forøge bygningens kvalitet og værdi Forbedre oplevelseskvaliteten Udvide brugsmulighederne Styrke kommunikationen Nytænke driften

Udfordringer ved opgradering

Når man opgraderer noget eksisterende, vil der - modsat det at bygge nyt - altid være en eksisterende brugergruppe. De eksisterende brugere vil gennem en årrække have præget hallens indretning, stemning og gjort den til deres. De vil ofte forvente, at deres forhold forbedres eller i det mindste ikke forringes, før der skabes plads for nye brugergrupper.

For at imødekomme de mange forandringer, der er sket i aktivitetsmønstrene og samfundet generelt gennem de sidste 40 år er det væsentligt, at fokusere ligeværdigt på de eksisterende brugere og på de potentielle nye brugere. Det er svært at undgå, at nogle grupper kommer til at føle, at de har fået ringere vilkår end før ombygningen. Eller at de ikke har fået den ekstra plads, de mente at have krav på.

Alene frygten for lokale konflikter kan afholde nogle fra at opgradere frem for at ny- eller tilbygge. Problemerne opstår så efterfølgende, når man har for stort et anlæg at drive og vedligeholde og som ydermere ikke modsvarer den nutidige og fremtidige idrætskultur.

Det er derfor vigtigt, at man tager udfordringen op og går i gang med det store arbejde, det er at skabe enighed om, hvilket indhold fremtidens hal skal have, hvilke brugergrupper der skal være plads til, hvordan den skal drives, og hvordan den skal udformes.

Målsætninger for opgradering

For at gennemføre en opgraderingsproces må man sætte sig et mål og definere med hvilke midler man vil nå dette mål. Man kan starte med at opsætte den store vision, derefter mere konkrete missioner og måder hvorpå man vil opfylde visionen.

Målsætningen for opgraderingen af hallen vil i høj grad afhænge af de lokale behov og den lokale historie. Hensigten skal være simpel og enkel. Gennem opgraderingsprocessen er det vigtigt at afprøve alle tiltag for at se, om de underbygger målsætningen. Hvis et tiltag ikke underbygger visionen eller direkte modarbejder det, bør det forkastes.

Eksempler på målsætninger for opgraderinger af haller:

Det opgraderede anlæg skal både kunne rumme individualitet og fællesskab.

Det opgraderede anlæg skal tilbyde flest mulige aktiviteter på mindst muligt areal.

Det opgraderede anlæg skal blive et synligt foregangseksempel på et komplet bæredygtigt anlæg.

Det opgraderede idrætsanlæg skal i samme omfang være inddragende og igangsættende for alle aktiviteter og brugergrupper.

Det opgraderede idrætsanlæg skal være et synligt og tilgængeligt samlingspunkt for hele byen.

Fokusområder for opgradering

Opgradering kræver helhedstænkning, og helhedstænkning kræver ligeværdig fokus på den aktivitet der skal foregå, de rammer der er, den måde anlægget drives på, og måden det henvender sig til brugeren.

I fornydinhal.dk fokuseres på fire indsatsområder, der alle bør inddrages i en opgraderingsproces.

Kommunikation

hvordan idrætshallen kommunikerer udadtil og indadtil

Drift

hvordan den daglige drift understøtter aktiviteter og målsætninger for idrætshallen.

Aktivitet

hvilke aktiviteter der kan finde sted i idrætshallen.

Facilitet

hvilke rum og faciliteter der er tilstede til at understøtte aktiviteter.

For at opnå en helhed i opgraderingen er det essentielt, at disse fire områder behandles og tænkes sammen. Det hjælper ikke, at man laver et smukt rum til yoga, hvis ingen ønsker at dyrke yoga, ingen ved det er der, og ingen kan komme ind, fordi der er låst.

Ved at gennemføre analysen under "HVAD ?" kan du se hvordan, der skabes den rette afvejning og prioritering mellem kommunikation, drift, aktivitet og facilitet i netop din lokale hal.

Nye behov og muligheder

Udviklingen afstedkommer helt nye krav til idrætsanlæggene - nu og i fremtiden. Især er det vigtigt at fokusere på et helhedssyn, når der opgraderes. Det er således ikke nok, at man opgraderer faciliteten hvis hverken kommunikation, drift eller aktivitet følger med. Man må anlægge et nyt perspektiv på alle områder for at kunne tilbyde det, fremtidens brugere efterspørger.

Ingen kan vide, hvad fremtiden bringer. Kun at "skiftene" sandsynligvis vil ske med hyppigere frekvens. Derfor er det vigtigt at opgradere hallerne, så de har en kvalitet og en betydning i dag, men også er omstillingsparate i forhold til fremtidige krav. Faciliteten, organisationen, kommunikationen og aktiviteterne vil forandres konstant ligesom livet, der leves i dem.

Livet forandres fra dag til dag, og forandringer bliver hyppigere - også for bygningsstrukturer.

Når man fokuserer på opgradering af de standardiserede haller, er det vigtigt at de gøres mere specifikke og stedsbestemte. Hver hal bør i fremtiden have sit eget særpræg, som skiller sig ud fra de øvrige. Brugernes efterspørgsel og det lokale behov er forskelligt fra sted til sted. Men alle steder efterspørges den særlige oplevelse og det unikke.

Der er ikke det samme behov i en mindre landsby som midt i en storby, hvor forskellige behov, belastningsgrader, præferencer og forskellige befolkningsgrupper naturligt vil give sig udslag i uens haller. Man kan ikke opsætte én enkelt formel for opgradering. Opgraderingens karakter og omfang afhænger af lokale forhold, ønsker og præferencer.

Enhver hal er forskellig

Enhver hal har særlige begrænsninger, muligheder og potentialer i forhold til det sted, den ligger, de mennesker den servicerer, de aktiviteter den danner ramme om, den betydning den har, osv. Standardhallerne fremstår i dag ens og i høj grad præget af den skabelon, de alle er bygget op omkring.

“Standardhallen er en hal til boldspil, der med et gulvareal på 24x44 meter overholder de internationale mål for en håndboldbane, 5 badmintonbaner, 1 tennisbane og 3 volleybaner.

Standardhallen opstod i 60'erne på baggrund af ny byggeteknik. Limtræsspærerne var fremkommet og gjorde det muligt, forholdsvis simpelt og billigt, at konstruere de store spænd, som håndboldbanen fordrede. Mange byggeopgaver blev omformet til nøglefærdige totalprodukter. Hallen blev en designvare, man kunne vælge fra hylden. Der blev ikke konkurreret på rumudformning, men alene på økonomi og teknik.

Standardhallen fik en kæmpe udbredelse rundt om i Danmark, hvor man ikke ønskede prestigeprojekter. Og som den blev bygget for 40 år siden, bygges den stadig den dag i dag.” 1

Standardhallerne i Danmark kan beskrives ud fra en forholdsvis enkel opskrift: De indeholder alle et stort centralt rum, der fremstår ens i proportionering, materialevalg og belysning. I de ældre og også i flere nye haller er der fra det centrale rum ingen kontakt til omgivelserne, intet dagslys og ingen steder til småaktiviteter.

Udover det centrale halrum er der en række birum tilknyttet halanlægget. Disse rum - omklædning, cafeteria, depot, foyer og fordelingsgange - er standardiserede ligesom halrummet med hensyn til til proportionering, materialevalg og belysning. Deres indbyrdes placering er forskelligt fra sted til sted, da det indenfor det standardiserede system har været muligt at lave enkelte, lokale tilpasninger. Men disse tilpasninger er oftest lavet alene ud fra funktionelle hensyn. Der er ikke blevet taget vare på sammenhæng med omgivelserne på et strukturelt og arkitektonisk plan.

Hallernes uforløste potentiale ligger i den forskellighed, de trods alt har. Det er muligt at udnytte disse forskelle og skabe yderligere lokal tilpasning ved at forankre hallen til det område, den ligger i med de særlige bindinger og potentialer, det specifikke sted har.

Diagrammet viser, hvordan hallen kan åbnes op i forhold til specifikke lokale forhold. Der skæres "skår" igennem hallen, som meget præcist udpeger vigtige, betydningsbærende elementer i lokalmiljøet.

En ombygning, udbygning og opdatering bør opgradere halkomplekset som helhed og en lokaletilpasning bør få afsmitning både i funktion og arkitektur. Hallen skal opgraderes til både funktionelt, bygningsmæssigt og strukturelt at interagere med den kontekst, den ligger i.

Ved at gennemføre analysen under "HVAD gør jeg, når jeg skal opgradere?" kan du se, hvordan din lokale hal kan tage afsæt i lokalområdets særlige behov, specifikke ønsker og konkrete prioriteringer.

De aktuelle behov kortlægges gennem en indgående proces, hvor brugere og borgere involveres i at skabe fremtidsvisionen for netop deres lokale idrætshal.

Fornydinhal.dk opsætter tre scenarier, der angiver tre retninger en standardhal kan gå: Kombinationshallen, sportshallen og specialhallen (udbygges i punktet scenarier for opgradering). Inden for disse tre scenarier er der et utal af kombinationsmuligheder, som muliggør den lokale tilpasning, der skal sikre, at fremtidens haller vil opleves forskelligt, om man er i Roskilde, i Svendborg eller i Harbøre.

Hvis man som bygherre tør lave en anderledes hal, vil man adskille sig fra majoriteten og styrke sin position på markedet. Der skal samlet set være plads til alle typer mennesker og aktiviteter, men der behøver ikke være plads til de samme mennesker og de samme aktiviteter i alle haller. Danmark er så velforsynet med haller, at det ikke længere giver mening at de appellere til den samme målgruppe. Der bør skabes forskellighed og differentiering hallerne imellem, og man bør ved opgradering se særligt på, hvad nabohallen ikke er og ikke har gjort frem for at gentage det samme.

Mulighederne er store, når man tænker i opgradering frem for i renovering alene. Ved at lave en helhedsorienteret opgradering er der mulighed for at skabe rum for flere aktiviteter eller andre typer aktiviteter. Der er mulighed for at skabe forskellighed, sammenhæng, fleksibilitet og arkitektonisk kvalitet, ligesom der er mulighed for at tiltrække nye brugergrupper, forbedre kommunikationen og antage nye driftsformer. Der er uendeligt mange udfordringer og muligheder, når man fokuserer på hallen som en helhed og ikke som en samling af byggetekniske udfordringer.

Scenarier for opgradering af haller

Der er i dag ikke megen forskel på haller i storbyen, i provinsbyen og i landsbyen. Alligevel skal de imødekomme vidt forskellige behov.

Ved opgradering bør omgivelserne og den generelle samfundsudvikling spille en markant større rolle i forhold til anlæggets nye udformning og indhold. Hallerne skal kobles til det område, de indgår i, så de i højere grad "skræddersyes" til at møde behovene de enkelte steder.

Ved at opstille forskellige scenarier til opgradering af standardhallen og derunder give mulighed for specifikke prioriteringer muliggøres en lokal tilpasning og "skræddersyning" af hallen.

Der er overordnet set tre muligheder for tilpasning af standardhallen:

Den kan udvikles i retning af en **kombinationshal** ved at indbygge mulighed for at dyrke ikke idrætsrelaterede aktiviteter.

Den kan styrkes som en **sportshal** ved at forbedre forholdene for

de eksisterende traditionelle sportsaktiviteter.

Eller den kan udvikles i retning af en **specialhal** ved at vægte nye former for idrætsaktiviteter og tilpasse rummene hertil.

Hvilket scenarium, man bør vælge, afhænger af den lokale situation. Det beror på det sted, hallen er placeret, og de ønsker man har for dens udtryk, driftsorganisation, aktivitetsudbud og opbygning.

Ud fra en generel betragtning kan man om de tre scenarier sige, at i **storbyen** er der mange forskellige idræts- og kulturfaciliteter indenfor en lille geografisk spredning. Derfor vil det være muligt at basere hallen på få særlige aktiviteter. Man kan således skabe en specialhal i storbyen, hvor flere haller og kulturfaciliteter tilsammen dækker det bredere behov.

I **provinsbyen** vil hallen ofte være den eneste hal, mens et kulturhus rummer kulturaktiviteterne. Man kan derfor i provinsbyen fokusere på at skabe de ideelle rammer for sporten og skabe en decideret sportshal.

I **landsbyen** er hallen ofte den eneste facilitet, der kan rumme et større antal mennesker. Den bruges derfor både til sport, idræt, kultur- og forsamlingsaktiviteter. Hallen må ved sin opgradering skabe endnu bedre muligheder for, at mange forskellige aktiviteter kan finde sted samtidig: Hallen må derfor udvikles i retning af en kombinationshal.

Det handler i høj grad om at **udnytte de forskelligheder**, der er lokalt. En specialhal er ikke en bedre hal end en sports- eller kombinationshal. Det altafgørende er at skabe den hal, der passer bedst til det område, den ligger i.

I storbyer er der mulighed for at skabe meget specifikke anlæg, der målrettes mod en smal målgruppe. Hermed kan man give en særlig gruppe særligt gode forhold. I landområder vil der ofte ikke være interesserede nok til at udfylde en hal med få aktiviteter. Det er derfor nødvendigt at skabe mere fleksible rammer, der muliggør at mange kan skabe deres eget rum i rummet. Det gør naturligvis hallen mere generel og ikke dedikeret til den enkelte aktivitet, men til gengæld skaber det mulighed for, at hele familien dyrker noget samtidigt - sammen eller hver for sig, men i samme hus.

I mange haller er det sådan, at man helst vil det hele. Det er imidlertid ikke muligt, hvis man samtidig vil skabe kvalitet og lokaltilpasning. Når man vælger til, vælger man også fra.

Hvis alle haller ønsker at skabe plads for alle, bliver alle haller til kombinationshaller. Men der er jo ikke grund til at have fire kombinationshaller inden for samme kvadratkilometer, når man i stedet kunne målrette dem hver især mod specifikke brugergrupper og tilbyde ideelle forhold for netop dem.

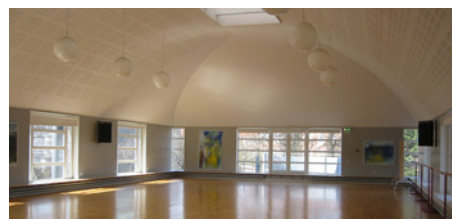
Ved at analysere de omgivelser, hallen ligger i, og de potentielle brugergrupper, er det muligt at skabe skelsættende, nye haller. Hvis alle haller rummer lidt af det hele, får man aldrig dem, der er rigtigt gode til noget. Det handler om at turde satse. Haller i storbyer skal ikke nødvendigvis kun henvende sig til lokalområdet. De har potentiale til at fokusere på hele byen og være en facilitet, der understøtter helt specifikke brugergrupper

Kombinationshal

Sportshal

Specialhal

Ved at gennemføre analysen under "HVAD gør jeg, når jeg skal opgradere? på www.fornydinhal.dk" kan du se, om din lokal hal bør udvikles til en kombinationshal, en sportshal eller en specialhal.

Status

Status i dag i landets mange haller er meget forskellig. Nogle steder er der ingen ting sket de sidste 40 år, andre steder er der blevet bygget til, bygget om og renoveret.

Byggeaktivitet i hallerne

En opgørelse lavet for Lokale- og Anlægsfonden viser at der i perioden 2001-2004 var 85 idrætsbyggeprojekter i gang. Ud af disse 85 projekter var 51 projekter renoveringer og tilbygninger til eksisterende faciliteter. Det var således over halvdelen af projekterne, der foregik i forbindelse med eksisterende faciliteter.

Flere steder var det primært "hal 2", der byggedes til - af samme type som den eksisterende. Det sker ofte fordi, de eksisterende foreningsaktiviteter altid har brug for mere plads og mere tid til aktivitet. Ud over de større tilbygningsprojekter med hele nye haller tilbygges flere steder halve haller, opvarmningsrum og ekstra omklædning.

Både når der bygges hele haller eller mindre tilbygninger ses der sjældent på den samlede helhed af nyt og gammelt. Ligesom der sjældent ses nuanceret og bredt på de lokale behov og på de muligheder, der ligger på netop det særlige sted.

I bogen "Idrætsscener - kropskulturen i to egne af Danmark" beskrives, hvor stor en rolle geografien har for brugen af og mulighederne i idrætsfaciliteterne. Ved opgradering af hallen er der mulighed for at øge differentieringen og tilpasse hallen til de særlig lokale behov - set i et bredere perspektiv.

Idræt i byrum

Idrætslivet er igen ved at finde indpas i bymiljøet. Idrætsaktiviteter som løb, stavgang, skating, klatring, bmx-cykling, mv. foregår i stor stil i byens rum. De er der **ikke på trods** af byens øvrige aktiviteter og elementer, men **på grund af** dem. Der etableres udfordringsbaner og kunstgræs, som giver mulighed for, at aktiviteter kan finde sted på et meget lille areal.

Brugen af byens rum og lysten til at indgå i byens liv samtidig med at man er aktiv, har også konsekvenser for den måde, vi tænker idrætshallen, dens udeområde og omgivelser på. I fremtiden kunne hallen tænkes at indgå mere dynamisk i byen som helhed.

Ved at åbne hallerne op kan der skabes en interaktion mellem det omgivende bymiljø og hallen. Byens aktivitet kan "trækkes ind" i hallen, og hallen kan virke som katalysator for at starte nye aktiviteter op i det omgivende bymiljø.

Hallernes tilstand

Når udtrykket 'hallen' bruges her på fornydinhal.dk, er det standardhallen, som den fremkom i 1960'erne og 70'erne, der menes. Standardhal-

len opstod i 60'erne. Limtræsspærrene var fremkommet og gjorde det muligt, at konstruere de store spænd, som håndboldbanen fordrede. Standardhallen med et gulvareal på 24x44 meter overholder de internationale standarder for 1 håndboldbane, 5 badmintonbaner, 1 tennisbane og 3 volleyballbaner.

Halkomplekset er typisk opbygget sådan, at selve halrummet ligger i midten med en række bifunktioner, som café og omklædning, rundt om. Udvendigt består hallen af teglstensvægge og eternittag, og den fremstår som oftest helt lukket i sit ydre. I nogle nyere haller er isat ovenlys eller sidelys. Det har ikke altid givet de bedste reaktioner fra brugerne, da dette skal gøres med omhu for ikke at være til gene for den aktive.

Hallerne blev opført simpelt og billigt med en blanding af robuste materialer som tegl og skrøbelige materialer som eternit. Imidlertid er mange haller i dag fysisk nedslidte og funktionelt ikke opdaterede. De trænger til nyt tag, nyt gulv, nye bade faciliteter og til mere plads for aktivitet og ophold.

Status over hallens problemer kan kategoriseres i forhold til de fire fokusområder: Kommunikation, drift, aktivitet og facilitet.

Kommunikation:

Hallen kommunikerer ikke i særlig høj grad til omgivelserne. Kun den velkendte form formidler, at det er en idrætshal. At der er mangel på kommunikation er et problem i forhold til at tiltrække nye brugere.

Drift:

I forhold til den tekniske drift er der i flere haller problemer med ventilation, indeklima og omstillingsparathed. Mange haller er meget energiforbrugende og derfor ikke særlig bæredygtige. Organisatorisk er problemet, at mange steder mangler plads til både foreningsaktivitet og de selvorganiserede brugere. Ligesom koordinering er vanskelig, når der er højt aktivitetsniveau.

Aktivitet:

På den aktivitetsmæssige side er problemet, at hallerne ikke er fulgt med tiden, der udbydes kun et lille udsnit af de aktiviteter, der er "oppe i tiden".

Facilitet:

Hallerne lider af manglende arkitektonisk kvalitet, manglende sammenhæng, åbenhed og stedsrelation. Der er ingen udveksling mellem forskellige rum, og der er store barrierer mellem inde og ude. Hallerne mangler rum af forskellig kvalitet, stemning og størrelse.

I forbindelse med bygningsdelene er det, i forhold til klimaskærmen især eternittage, der står til udskiftning. Indendørs kan det være gulvet der ikke tåler flere slibninger, eller fliserne i baderummene der er slidte og revnede. Indeklimaet er de fleste steder ikke acceptabelt efter dagens standard. Der er ikke et luftskifte, der effektivt får den dårlige lugt transporteret ud: Hverken fra hallen, omklædningsrum eller cafeteria.

Når man opgraderer, er muligheden til stede for ikke kun at rette op på det eksisterende anlæg, men at tilføje helt nye kvaliteter, så man ikke kun får en tekniske forbedring, men også en direkte funktionel og oplevelsesmæssig forbedring.

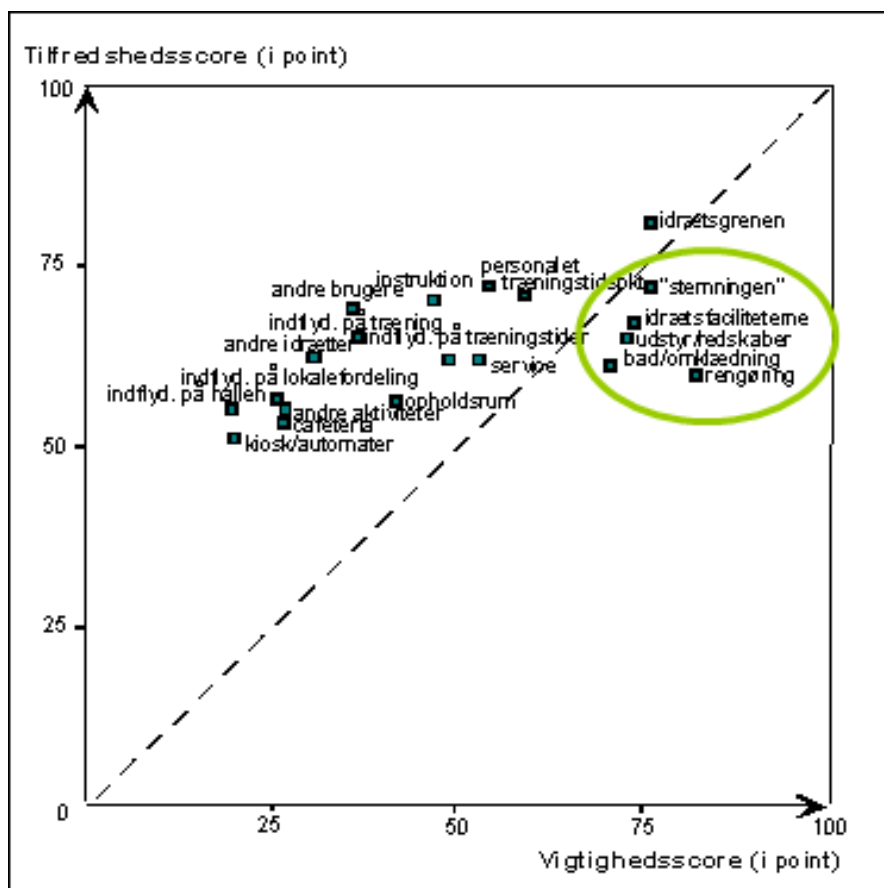
Brugernes efterspørgsel

Knud Larsen har i 2005 lavet en undersøgelse for Lokale- og Anlægsfonden om brugernes tilfredshed med idrætsanlæggene.

Hvad angår 'idrætsfaciliteterne', 'udstyret', 'omklædningsfaciliteter' og 'stemning', anser brugerne disse forhold for meget vigtige, men ikke tilfredsstillende. Hvis man ønsker at øge brugertilfredsheden er disse områder steder, hvor der bør sættes ind med en opgradering.

"Undersøgelsen viser, at brugerne går højt op i, at stemning, indretning, udsmykning, træningsfaciliteter og omklædningsrum er i top. Med andre ord efterspørger danskerne idrætsbyggeri af høj kvalitet"

Torben Frølich, direktør i Lokale- og Anlægsfonden.

Sammenhængen mellem vigtighed og tilfredshed fra "Brugerindflydelse". Lokale- og Anlægsfonden 2006

Udvikling

Gennem de 40 år, standardhallen har eksisteret, er der sket en udvikling på en række områder. Når man opgraderer bør man være særlig opmærksom på den udvikling, der er sket indenfor fokusområderne kommunikation, drift, aktivitet og facilitet. Denne udvikling er hele årsagen til at opgradere frem for blot at renovere. Man bør nøje undersøge hvilken udvikling, der har været generelt i samfundet og lokalt, inden man starter en opgradering.

Udvikling i aktivitetsdyrkelsen

Der er gennem de fyrrer år, hallerne har fungeret som ramme om danskernes idrætsaktiviteter, sket en markant udvikling af aktivitetsmønsteret. Udviklingen inden for idrætsdyrkelsen har betydet, at generelt flere nu

dyrker idræt og er aktive en længere del af livet. Flere ældre og flere kvinder dyrker idræt, ligesom der er sket en markant forøgelse af de, der dyrker selvorganiseret idræt udenfor faste foreninger og tider. Forandringer foregår stadig, og nye idrætsaktiviteter, organisationsformen og aldersgrupper ønsker at sætte deres præg på idrætsfaciliteternes udformning.

“Den voksne befolknings deltagelse i idræts- og motionsaktiviteter er imidlertid ikke blot forøget markant i rent kvantitativ forstand siden midten af 1960-erne, der er også sket omfattende kvalitative forandringer af deltagelsesmønstret. Mange nye – hidtil ukendte idrætsgrene er kommet til, ligesom en række aktiviteter, der ikke tidligere blev opfattet som en del af idræts- og motionssektoren, i stigende grad regnes med hertil.

Sammen med fremkomsten af nye udbydere af idrætstilbud – eksempelvis aftenskoler og kommercielle motionscentre – har dette betydet, at idrætsbilledet i dag er blevet mere mangfoldigt og broget, men også mere komplekst og diffust end nogensinde tidligere.” 2

Mange dyrker nu idræt gennem hele deres voksne liv. Faktisk er der sket en firdobling i antallet af idrætsaktive voksne fra midten af 1960'erne til i dag.

Da hallerne blev opført, var det især de “unge voksne”, der dyrkede idræt. Denne fordeling er udjævnet således, at idrætsdeltagelsen i højere grad afspejler samfundets befolkningssammensætning, og blandt de ældre (+70) er idrætsdeltagelsen nu på over 40 % mod kun et par procent i midten af tresserne.

Denne markante øgning i antallet af idrætsaktive har øget presset på idrætsfaciliteterne. Der er nu langt flere brugere, og de dyrker langt flere forskellige aktiviteter.

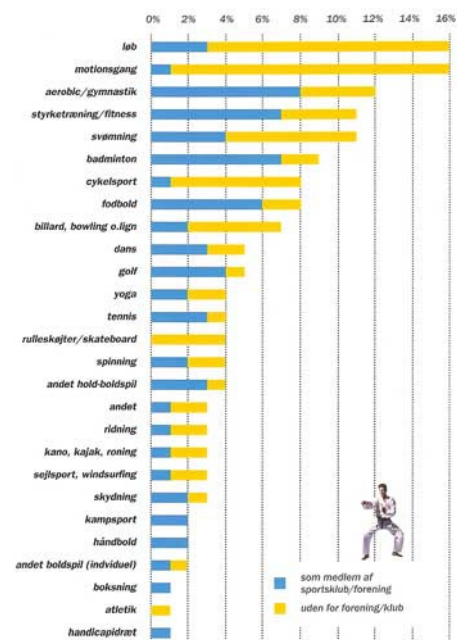
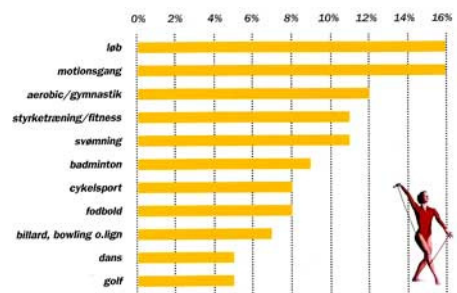
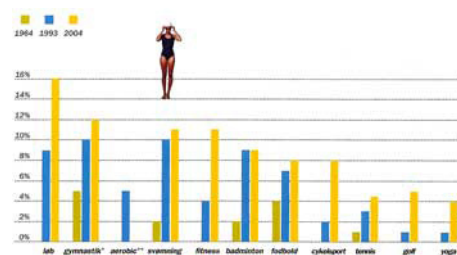
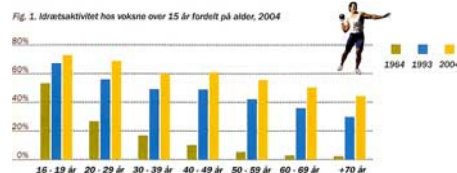
Aktivitetsmønstret er forandret, og en række nye idrætsgrene optræder blandt de mest populære. Idrætsaktiviteter så som jogging, aerobic, fitness og yoga figurerede slet ikke i statistikken i midten af 60'erne.

Ser man nærmere på idrætsaktiviteternes top 10, viser det sig samtidig, at kun to af de ti mest populære aktiviteter foregår i den traditionelle standardhal. Akkurat som det primært er aktiviteter, der ikke kræver megen organisering, som ligger højt på top 10 for voksne.

At kun to af aktiviteterne på top 10 kan foregå i hallerne i dag, giver netop anledning til at overveje hvorledes hallerne opgraderes, så de kan danne ramme om en større del af de aktiviteter, befolkningen faktisk dyrker.

Når man ser på idrætsfordelingen i forhold til køn, tegner der sig enkelte forskelle. Hvis man tager de aktiviteter ud, der ikke foregår eller ikke direkte kan komme til at foregå i hallen, viser det sig, at mænd i højere grad end kvinder dyrker de traditionelle sportsgrene som fodbold og badminton samt basket, volley, hockey og tennis. Her dyrker kvinderne i højere grad aktiviteter som gymnastik, dans og yoga.

Begge køns foretrukne aktivitet drejer sig derfor slet ikke om de boldspil, som standardhallen er bygget til. Et formål med opgradering kunne derfor være at skabe plads for disse mange nye former for aktivitet.

“Umiddelbart fremstår idrætten således som en yderst sammensat og forskelligartet størrelse, karakteriseret af så store variationer med hensyn til aktivitet, aktivitetsmåder og organisationsformer, at det kan være svært at finde en fællesnævner.” 2

Da hallerne blev opført, var aktiviteter og haller typisk drevet af foreningerne. I dag foregår flere aktiviteter udenfor de traditionelle foreninger. Flere dyrker selvorganiseret idræt og ønsker i høj grad at kunne dyrke idræt når det passer ind i en travl hverdag. Et ugeskema, der ikke levner tid til en fast dag, hvor man 'går til noget'.

Det er ikke kun indenfor nye idrætsformer, at der er mange selvorganiserende, men også indenfor de traditionelle foreningsidrætter ser man, at flere er aktive på egen hånd. Kun få aktiviteter dyrkes udelukkende i foreninger eller udelukkende udenfor foreninger.

Idrætsudviklingen kategoriseres af Knud Larsen i bogen 'Idrættens tredje bølge – på vej mod en bevægelseskultur' i tre bølger. Første bølge er den traditionelle foreningsidræt, anden bølge er den såkaldte selvorganiseret idræt, og tredje bølge er hverdagsmotionen.

'De tre bølger udvikler sig ikke uafhængigt af hinanden i hver deres bane, men brydes og blandes på mange forskellige niveauer' 2

Foreningsidrætten beskrives som værende *'uden sammenligning idrætssektorens største og mest alsidige udbyder af idræt for voksne' der har 'dybe historiske rødder i det danske samfund' 2*

Knud Larsen fremhæver også, at på trods af at børn og unge stadig udgør en relativ stor del af de foreningsengagerede, har der været en tilstrømning af voksne, således at medlemskaren i højere grad end tidligere afspejler den generelle alders- og køns sammensætning i befolkningen.

Foreningsidrætten er stærkt afhængig af, at der er medlemmer i foreningen, der påtager frivilligt arbejde især ved at fungere som instruktører, ledere og trænere, men også som praktiske medhjælpere. Her adskiller foreningsidrætten sig fra såvel offentlige som kommercielle idrætstilbud.

Selvorganiseret idræt består af vidt forskellige aktivitetsområder og organisationsformer. *"Selvorganiseret idræt kan heller ikke siges at være noget nyt fænomen, men er tværtimod længe blevet praktiseret under forskellige former""Det nye ved situationen i dag i forhold til tidligere er derimod omfanget og mangfoldigheden i disse udfoldelser" 2*

Samtidig understreger Knud Larsen, at *"Denne udvikling er tæt forbundet med opkomsten af et efterhånden vidt forgrenet udbud af offentligt tilgængelige idrætsfaciliteter..... som svømmehaller, badminton-, og bowling-, og squashbaner, men også udendørs anlæg som ridestier, skateboard-ramper og bmx-baner samt bålpladser og pay-and-play golfbaner er til rådighed mange steder i landet" 2*

Den selvorganiserede idræt er vokset i takt med fremkomsten af nye idrætsgrene, væksten i den kommercielle idrætssektor og anvendelsen af byens rum som rammen om forskellige idrætsaktiviteter.

Hverdagsmotion er blevet defineret som *"fysisk aktivitet, man kan indpasse i hverdagen uden at skulle dyrke decideret motion, sport eller idræt. Det drejer sig med andre ord om alle de forskellige former for fysisk ak-*

tivitet og bevægelse, der indgår mere eller mindre naturligt i hverdagen. Især cykling og gang – ikke mindst i forbindelse med transport – udgør centrale elementer i hverdagsmotionen” 2

I forbindelse med opgradering af standardhallen er det både foreningssidrættens og den selvorganiserede idræt, samt ikke mindst samspillet mellem de to, der bør være i fokus. Når man opgraderer hallerne, er der potentiale i at skabe faciliteter for den selvorganiserede idræt også.

Det vil ofte være svært at få rum for selvorganiseret aktivitet, da foreningsorganiseret aktivitet som regel udnytter hallens nuværende kapacitet maksimalt. I opgraderingsprocessen bør begge former for organisering indtænkes og repræsenteres. Da de selvorganiserede ikke har en struktur, som formelt set kan indgå i en udviklingsfase, er det vigtigt, at netop disse grupper repræsenteres f.eks. af en offentlig myndighed.

Udviklingen i kommunikationsformer

Udviklingen af en Kommunikationsstrategi har betydning for hallens drift og udvikling. Sundhed er blevet en salgsvare, som mange gerne vil betale for, ligesom selviscenesættelse og personlig branding kan blive vigtige parametre for hallernes fremtid.

Den måde, der kommunikerer til forbrugerne, er forandret gennem en årrække. Det er ikke længere nok at give faktuelle oplysninger om et produkt og forvente at kunden har (og ser) behovet. Det handler nu om historiefortælling (storry telling) og branding. Der skal skabes fortællinger om produktet, som folk kan forholde sig til og gerne vil være en del af.

Alle mennesker skaber et billede af sig selv overfor omverdenen via de produkter, de forbruger, det arbejde de har, den ferie de holder, det sted de bor, og det de gør i fritiden. Tilsammen skabes en fortælling, som videregives til andre.

”Det betyder, at iscenesættelsen af fortællingen bliver vigtigere og vigtigere. Hvis man vil sælge et godt produkt, er det ikke længere nok, at produktet er kvalitetscertificeret og produceret efter alle forskrifter. Det skal også påvirke vore følelser, som enhver god fortælling påvirker vore følelser.” 3

Der er næsten 1500 haller på landsplan. De fremstår i høj grad ens, tilfældige og ikke særligt offensive i kommunikationen med omverdenen. De udstråler et sted forbeholdt sportsfolk og lokale. Hvis man ønsker flere brugere - eller andre brugere - er det nødvendigt at fokusere på hallens markedsføring og det indtryk den giver af sig selv. Ved en opgradering får man mulighed for at skabe hallens historie på ny og skabe et image, der er anderledes end nabohallens.

Der er mange mulige måder, hallen kan markedsføre sig på. Sundhed er en mulig historie, man kan bygge hallens fremtid på. Sundhed er blevet en salgsvare, som mange private idrætstilbud som for eksempel fitnesscentre og yogaskoler sælger sig på. Mange vil gerne betale sig til et sundere liv og her er idræt og motion en vigtig brik. Derfor er der et potentielt marked for hallerne ved etablering af kostrådgivning, massage, fysioterapi og genoptræning. Her kan man tilbyde de produkter, som det 'sundhedssøgende' publikum gerne vil have.

Udover de 'historier', der direkte kobler sig til sundhed, motion og

velvære, er det også muligt at skabe et særligt image omkring mere generelle temaer som f.eks. den bæredygtige hal, den åbne hal, den fleksible hal, mv.

Ved opgraderingen er det vigtigt, at hallen finder sin særlige niche, dét der netop adskiller den fra nabohallen. Mange mennesker kører gerne langt for at dyrke bestemte former for idræt. Hvis man vil have fat i de voksne med mange muligheder, er det vigtigt, at man skaber et "brand" og tilbyder en vare, de kan identificere sig med.

"Historien om hallen" skal sikre, at den skiller sig ud fra de mange andre haller. Det handler om at have en særlig profil, et særligt "billede" af hallen, som de kunder man gerne vil have, kan identificere sig med.

Udviklingen i facilitet

Hallerne har gennem en årrække undergået mange forandringer. Tendensen i tiden er, at ombygningerne skaber mere åbenhed, glidende overgange, større rummelig differentiering og mere kompleksitet. Især faciliteter som boligen, skolen og kontoret har undergået og undergår fortsat disse typer forandringer.

Det typiske danske parcelhus har fælles træk med standardhallerne. De er opført i samme tidsperiode på baggrund af samme filosofi: Høj grad af standardisering, og indeholdende primært funktionsbestemte rum kædet sammen af gangzoner.

Parcelhusene har været udsat for større forandringer i de seneste år. De generationer, der selv er vokset op i parcelhuskvarterene, flytter tilbage, men vil have boliger, der er åbne og lyse. Ude og inde kobles sammen, ligesom køkken, stue og kontor tilsammen danner en ny helhed, hvor familien kan være samlet, selvom de laver forskellige aktiviteter.

Boligerne er blevet åbne, lyse, livsstilsbarometre med plads til samvær, aktivitet og afslapning. Det er huse, hvor man giver udtryk for, hvem man er, og der bruges mange penge på samtalekøkkener, velværsrum og vildnishauser.

"Vores hus var et typisk 70'er hus med en stor entré, man ikke rigtig kunne bruge til noget og så en lang gang med en masse døre. Jeg tænkte- det her må bare åbnes op, vi må have noget åbenhed og lys" 4

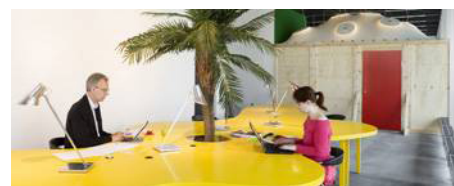
Kontorlandskaberne var for 40 år siden præget af lange gange med en række mindre kontorceller på begge sider. Man havde dertil forskellige funktionsbestemte lokaler til møde, foredrag og kaffepause. I dag omstruktureres kontorlandskaber, så de kan danne rammer om nye netværksorienterede samarbejdsformer. Vægge rives ned, og der etableres arbejdspladser, mødezoner og opholdszoner mellem hinanden, så medarbejderne i løbet af dagen kan vælge den ideelle position i forhold til det konkrete arbejde.

Skolerne var for 40 år siden bygget op omkring lange gange, små klasselokaler og faglokaler som helt specifikke rum i særlige afdelinger af skolen. Men også her er der de senere år sket forandringer. Funktionerne føjes sammen. Klasseværelserne åbnes op mod fællesarealerne, hvor faglokaler og værkstedsfunktioner integreres.

De arkitektoniske præferencer har ændret sig fra 1970'ernes in-

Åbent køkken www.iroogmag.dk

Kontorlandskab: Bosch og Fjord, Foto: Anders Sune Berg

Hellerup skole: Lokale- og Anlægsfonden

dadvendte fokusering på sluttede rum. I dag fokuseres i højere grad på lys, luft, fornemmelsen af lethed, glidende overgange og kontakten til naturen. Derfor er det nu essentielt, at man ved opgraderinger får tilført hallerne de arkitektoniske kvaliteter der skaber gode rammer om menneskers liv og velbefindende og som passer til dagens præferencer. Arkitektonisk kvalitet behøver ikke at være dyrt. Det handler om at få det bedste ud af det givne sted med de midler, der er til rådighed i forhold til bygherrens behov og ønsker.

“Arkitektur har styrken til at ændre folks liv. Det handler ikke om, hvordan det ér, men hvordan det opleves. Det handler ikke om, hvordan det forstås, men hvordan det sanses.” 5

Kvalitet er det, der skaber en “langtidsholdbar” bygning. Et sted, hvor man holder af at komme, som understøtter de behov, man har, og som giver oplevelser, udfordringer og overraskelser. Bygninger med arkitektonisk kvalitet forholder sig til stedet, udtrykker en samlet idé, har æstetiske og brugsmæssige værdier og er bæredygtig.

De tidlige haller (1900-50) var ofte exceptionelle, men med standardhallerne indtog forsvandt den arkitektoniske kvalitet fra halbyggeriet. I nyere tid er der igen opført haller med arkitektonisk kvalitet. Men standardhallerne står stadig tilbage som en af de mest udbredte idrætsfaciliteter uden nævneværdige kvaliteter.

Men standardhallerne kan opgraderes, åbnes og udvikles, så de kommer til at indeholde æstetiske værdier. Det der kræves er: En bygherres ambitioner og drømme udviklet i samspil med dygtige arkitekter.

Udviklingen i driftsformer

De driftsmæssige muligheder og nødvendigheder er ændret gennem de 40 år, faciliteterne nu har eksisteret. Tidligere var hallerne primært ejet af kommunen og drevet af de lokale foreninger. Der var ansat en halinspektør, som fungerede som pedel.

Organisationsformerne er nu blevet blandet. Nogle haller drives som selvejende institutioner, nogle er blevet kommercielle, mens andre fortsat er offentlige. Halinspektører er mange steder stadig eneste ansatte men arbejdsopgaverne er blevet flere. Halinspektøren er nu ikke alene pedel men også planlægger, igangsætter, koordinator, initiativtager, m.m.

Den private sektor vinder hastigt frem på idrætsområdet, og der er fremgang i de private fitnesskæder. Der “svedes for millioner”, som det hedder i en rapport om fitnesssektoren i Danmark fra Idrættens Analyseinstitut.

Der er mange muligheder for udvikling af hallens organisatoriske fremtid. Det afhænger meget af den lokale situation, hvad der er rigtigt for netop den hal.

Også teknisk er der sket forandring og udvikling gennem de sidste 40 år. Især inden for automatisk styring er der kommet mange muligheder, der letter driften, sparer energi og muliggør hurtigere skift fra en aktivitet til en anden. Kravene er blevet større og de mødes af utallige løsningsmuligheder.

Bæredygtighed har gennem årene fået en større, og større betydning. Samfundet er blevet klar over, at forbrug af fossile brændstoffer ikke

varer evigt, og at vi ikke kan blive ved med at tage mere fra naturen, end vi giver tilbage. Derfor må man ved opgradering af haller tage bæredygtighedsaspektet med ind og prioritere det.

Argumenter

Når hallerne opgraderes har alle en rolle at spille. Det er en omfattende proces, når hele anlægget skal gentænkes og skabes forfra.

Forskellige grupper har forskellige grunde til at gå ind i en opgraderingsproces. Det er derfor vigtigt, at man tidligt i processen får kortlagt de bevæggrunde, argumenter og dagsordner, der er for opgraderingen for at kunne prioritere åbent i fællesskab. Samtidig vil det være forskellige argumenter, der kan overbevise interessenterne om, at en opgradering er det rigtige.

Politikere

Som politiker har du det overordnede ansvar for idrætsfaciliteter, aktiviteter og tilbud i kommunen.

Ved en opgradering kan der fortælles en ny historie om hallen. Denne historie kan præges fra politisk side, så den støtter op om kommunens identitet.

Ved at opgradere frem for at renovere er der mulighed for at skabe rum for flere brugergrupper og aktiviteter. Dermed vil flere brugere føle, at der gøres noget for dem.

Ved at opgradere frem for at renovere kan der gives adgang for en større del af befolkningen, som muliggør øget fysisk aktivitet.

Øget fysisk aktivitet giver bedre sundhed.

Opgradering af idrætsfaciliteterne kan kobles med en sygdomsforebyggelse, så man mindsker fremtidige belastning af sundhedsbudgettet.

Hallen kan bruges som profilering af kommunen og dermed være med til at tiltrække eller fastholde de befolkningsgrupper, der efterspørger aktivitet og udfordringer.

Bygherrer

Bygherren får et bedre og mere tidssvarende hus ved at opgradere frem for at renovere.

Med en hal, der rummer mere aktivitet og flere tilbud indbydes flere til at være aktive, dette kan styrke driftsindtægterne.

Ved at udnytte nye tekniske muligheder kan driftsudgifterne reduceres.

Ved at fokusere samlet på drift, kommunikation, aktivitet og facilitet skabes et helhedsorienteret anlæg til gavn for driftsøkonomien.

Driftspersonale

Et opgraderet anlæg skal repareres mindre.

Giver nye muligheder for tilrettelæggelse af driften.

Letter arbejdsgangen.

Giver mulighed for nye – eller andre - aktiviteter.

Gør omstillingsprocesser nemmere.

Brugere

En opgradering skaber de basale muligheder, der mangler i dag.

En opgradering skaber en øget kvalitet i oplevelsen og aktiviteten.

En opgraderet hal, der fokuserer på at øget kvalitet, vil påvirke dit velbefindende i en positiv retning.

Ved at inddrage flere brugere i hallen bliver det et mere dynamisk sted.

Ved at fokusere på kvalitet og rumlighed skabes plads og mulighed for, at hele familien kan være sammen selv med forskellige aktiviteter.

Der bliver med nye rum skabt mulighed for at udvikle nye aktivitets- og samværsformer.

Foreninger

Ved at hallen tiltrækker flere brugere, er der potentiale for at få flere medlemmer.

De frivillige bliver gladere for at være i huset og vil gerne yde en indsats for foreningen.

Der bliver bedre muligheder for at eksponerer foreningen.

Foreningsaktiviteten får bedre forhold.

Klubfællesskabet kan udvides.

Rådgivere

Opgradering giver mulighed for nytænkning.

Fokusering på opgradering frem for renovering giver mulighed for at tilføje nye arkitektoniske og tekniske kvaliteter.

Opgradering giver mulighed for at præge byggeriet i en positiv retning.

Skoler

Ved at opgradere hallen eller salen kan der opnås bedre sammenhæng mellem fysiske/motoriske og teoretiske/boglige færdigheder.

Hallen eller salen kan blive omdrejningspunkt for sundhedspolitikken på skolen.

Hallen eller salen kan blive et udfordringssted for eleverne.

Hallen eller salen kan tilføre nye muligheder til undervisningen.

Kildeangivelser

1) Idrætsscener - Kropskulturen i to egne af Danmark, Maria Keinicke Davidsen, Center For Idræt og Arkitektur 2004

2) Idrættens tredje bølge – på vej mod en bevægelseskultur, Knud Larsen, Lokale- og Anlægsfondens skriftrække 2003

3) Jesper Bo Jensen på www.fremforsk.dk

4) Bettina Esmann i programmet Bedre Bolig DR1 den 6. marts 2005 se også www.dr.dk/bedrebolig

5) Mathias Sauerbrauch, København, 7. april 200